



ИЗГРАЖДАНЕ НА АЛТЕРНАТИВА

Успешни модели за повишаване на качеството на образование в малките населени места

ЦМЕДТ АМАЛИПЕ
<http://amalipe.com>

ТЕОДОРА КРУМОВА

СЪДЪРЖАНИЕ:

Увод

Цели и задачи на доклада

Методология

Карта на проблемите

Подходи за повишаване на качеството на образование в училища в малки населени места

Изводи и препоръки

С финансовата подкрепа на Институт «Отворено общество»



УВОД

Качеството на образование в малките населени места (под “малки населени места” имаме в предвид селата, а също така и малките градове, в които има само едно основно училище) е изключително ниско поради две основни причини. Първата е ниското ниво на учебен процес в училище: като правило «селските» училища поддържат ниво на обучение, което е с **1,5** единици по-ниско от градските. Това се дължи на много фактори: ниска мотивация на учителите (огромната част от тях пътуват от града и при възможност мнозина биха започнали работа в градски училища), лоша материална база и оборудване (особено що се отнася до тези училища, които не са определени като „средищни”), липса на достатъчно деца (в голяма част от тези училища паралелките са маломерни или има само по една паралелка в клас), по-нисък социален и икономически статус на жителите (което се отразява върху цялостните им възможности да подкрепят образованието на децата си). Втората причина е липсата на алтернатива за уплътняване на свободното време на учениците с дейности, които развиват техните способности и създават “умения за живот”. В малките населени места няма или са рядкост интернет-зали, културният живот в читалищата е формален и ангажира само възрастните жители, не са развити извънкласни и извънучилищни дейности (особено такива, които са атрактивни за младежите). На практика в тези населени места младежите нямат алтернатива за извънучилищното време, което създава предпоставки за девиантно поведение и не позволява развитие на техните способности.

Ниското ниво на образование е сериозна пречка за развитието на селските райони, както и за образователната интеграция на ромските деца: Около половината роми (**47 %**) живеят в села. Не е малък и процентът на ромите, живеещи в малки градове. Ниското ниво на образование в тези населени места се явява сериозна пречка пред образователната интеграция на ромската общност: в огромна част от случаите ромските деца не продължават образованието си след завършване на **8** клас – липсата на средни училища в съответното населено място и липсата на създадена мотивация (поради ниското ниво на образование в съществуващите основни училища) са основните причини за това. Чести са и случаите, в които ромските деца не завършват дори **8** клас или допускат голям брой безпричинни отсъствия. Всичко това води до изключително ниски нива на грамотност и образование сред ромите в малките населени места, които са по-ниски дори от съответните нива в големите градски гета.

От друга страна ниското ниво на образование и липсата на образование, създаващо “умения за живот” е сериозна пречка пред развитието на селските райони като цяло. Нивото на човешките ресурси в тези райони е значително

по-ниско и това ще създаде сериозни трудности пред усвояването на очакваните големи инвестиции (най-вече в рамките на европейските фондове чрез Плана за развитие на селските райони).

В момента не съществува цялостна политика за развитие на образованието, както и за образователна интеграция на ромските деца в малките населени места: Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (одобрена на 7 юни 2006 г. от Народното събрание) поставя две основни цели пред развитието на българското образование: качество на образованието и достъп до образование. Разглеждайки качеството на образование, тя акцентира преди всичко върху образованието в т.нар. елитни училища, огромната част от които са в градовете. Единствените инвестиции, които се предвиждат за образованието в малките населени места са за развитието на т.нар. „средищни училища”, в които се обучават деца от най-малките села (тези села, в които не е възможно поддържането на училище) след оптимизацията на училищната мрежа. Програмата не дава отговор на въпроса как ще се гарантира качеството на образование в селата, в които е възможно поддържането на училище, а също така и в средищните училища (осигуряването на безплатен транспорт на децата до тях трудно може да се възприеме като гаранция за качеството на образование).

Въвеждането на системата на делегираните училищни бюджети през 2008 г. и последвалата „ударна” оптимизация на училищната мрежа (само през 2008 г. бяха закрити 300 училища, голямата част от които се намираха в малки населени места) постави на допълнителни изпитания качеството на образование в селските училища. Особено тежко се оказа положението в тези от тях, които не са средищни, а броят на учениците им не е голям, макар да е достатъчен за поддържането на самостоятелното съществуване на училището. Делегираният бюджет в тези училища доведе до рязко редуциране на полуинтернатните групи (т.нар. „занимални”), на часовете по СИП и извънкласните дейности, което влоши допълнително качеството на учебния процес. По-добро се оказа положението в т.нар. „средищни училища”, за които бе гарантирано целодневното обучение и столовото хранене (поне за пътуващите ученици). И в този случай качеството на учебен процес варира много в различните средищни училища, но са налице и много добри примери. Т.нар. „защитени училища” получиха временна отсрочка за своето закриване (твърде неясна, тъй като списъкът им се определя всяка година), но не и подобрене на качеството на образование.

Делегираните училищни бюджети засегнаха негативно – поне в краткосрочен план – и усилията за образователна интеграция на ромските деца в малките населени места. Те доведоха до увеличаване на отпадналите и необхванати ученици (нетният коефициент на записване в началните класове през 2009 г. падна до небивалите 94 %, като само 3-4 години преди това бе почти достигнал до максималните 100 %), до отмиране на формите на интеркултурно образование и др.

Именно тези предпоставки провокираха създаването на настоящия доклад. Изследването, върху което се базира той беше реализирано в рамките на проект “Изграждане на алтернатива – подкрепа за качеството на образование в малките населени места”, финансиран от Институт “Отворено общество” и реализиран през 2008/2009 г. и на дългогодишния опит от въвеждането на СИП “Фолклор на етносите – Ромски фолклор” в различни училища в страната.

ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ДОКЛАДА

Основната цел на настоящия доклад е да направи преглед на различните извънучилищни и извънкласни практики, реализирани в малките населени места за повишаване на образователната интеграция на ромските деца и качеството на образование в тези училища като цяло. Нещо повече, този доклад се стреми да представи различните аспекти, които водят до формирането на един цялостен модел, реализиран в мултикултурна среда, който може да доведе до повишаване на мотивацията, преодоляване на отпадането от училище (особено на децата от етническите малцинства) и формиране на една толерантна и стимулираща учебна среда.

Специфичните задачи на доклада са:

- Да направи преглед на проблемите пред образованието в малките населени места, особено на ромските деца;
- Да представи успешни практики за повишаване качеството на образованието в малките населени места със специален акцент върху образователната интеграция на децата от малцинствата (и в частност на ромските деца);
- Да разгледа и анализира различните практики за повишаване на качеството на образование и образователна интеграция на ромските деца и ефекта от тях върху:
 - Повишаване на качеството на образование
 - промяната на образователните нагласи
 - намаляване на отпадането на учениците
 - повишаване на активността на учениците
 - повишаване на толерантността в училище
 - промяна на нагласите на родителите към образованието на децата
 - промяна на обществените нагласи
- да отпрати конкретни предложения за дейности, които могат да стимулират повишаването на качеството на образование и образователната интеграция в малките населени места, които могат да бъдат финансирани както от делегирания бюджет, така и по различни програми: програми на Структурните фондове и различни национални програми.

МЕТОДОЛОГИЯ

Докладът изследва практиките за повишаване на качеството на образование и образователна интеграция в **30** училища на територията на цялата страна. По-голямата част от тях са училища, в които се реализира програмата на Център Амалипе “Фолклор на етносите – ромски фолклор”. При подбора на училища за изследването бяха следвани няколко критерия:

- в училищата се обучават деца от етническите малцинствата (в частност - ромски деца)
- училищата са в малки населени места. Под “малки населени места” авторите на доклада имат предвид населени места, в които има само едно функциониращо училище, т.е. липсва конкуренцията и алтернативата за учениците между две училища.
- Училищата реализират проекти по различни програми: Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”, програмите на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, програмата на МОН “Училището – територия на ученика”, компонент „Образование” от многогодишен ФАР проект „Подобряване на състоянието и интеграция на малцинствени групи в неравностойно положение със специален фокус към ромите” и др.

Изследването се базира на няколко типа източници на информация:

- § Анкетни карти, попълнени от директора на училището
- § Комплексна информация за дейността на училището (описание на дейността, материали и снимки, публикации в местната преса и т.н.)
- § Интервюта с учители и директори от съответните училища
- § Посещения на място в някои от училищата

При изследване на различните модели беше поставен специален фокус върху:

- § активност и ангажираност на учениците
- § използване на иновационни техники на обучение
- § реализиране на извънкласни и извънучилищни дейности (тържества, концерти, радиопредавания, стенвестници, събиране на суров фолклор и т.н.)
- § конкретни резултати от извършените дейности (напр. събрани приказки, направен албум и т.н.)
- § обществен отзвук (напр. публикации в местната преса)
- § участие в местни и национални фолклорни фестивали, съревнования и т.н.

Групите включваха ученици както от ромския така и от българския етнос, като учениците от българския етнос са преобладаващи. При тях водещо е желание-то да научат нещо повече за етнос, различен от техния. Учениците от ромския етнос посещават часовете с голям интерес, защото "днес ще бъде интересно". С течение на времето ромчетата започнаха да не се притесняват да говорят да това какви са.

Преподавател от ОУ "Св.Св.Кирил и Методий", с. Малорад, обл. Монтана



Ученици от ОУ – с. Майско, обл. В.Търново

КАРТА НА ПРОБЛЕМИТЕ

Въз основа на проучването, направено сред училищата, с които Център Амалипе работи в рамките на програмата за въвеждане на часове по "Фолклор на етносите – ромски фолклор" и други програми за интеркултурно образование, както и въз основа на няколко други инициативи за работа в мултикултурна среда бяха изведени следните проблеми. Трябва да подчертаем, че тук ще се спрем основно върху проблемите, които можем да адресираме с педагогически средства или интервенции, които не зависят от социално-икономически фактори и могат да бъдат реализирани от ръководството, педагогическия колектив на училището и различни партньори.

Изтегляне на българските деца от училището, създаване на напрежение между ромски и неромски деца и родители

Това е проблем, който е валиден в по-голяма степен в граските училища или в населени места, където има повече от едно училище, което създава алтернатива за образование. В малките населени места, обект на доклада този проблем се изразява в изтеглянето на български ученици и записването им в училища, които са в други населени места, понякога на значително разстояние. Подобен проблем е регистриран в училища като СОУ "Св.Св.Кирил и Методий", с. Гърмен, ОУ "Петър Бонев", гр. Перушица и др. Често този процес (наричан още "вторична сегрегация") е съпроводен с изостряне на напрежението между ромски и неромски ученици и техните родители. Често като причина за това се определя еднозначно записването на ромски ученици (основно от преподавателите в училище). Причините обаче са в много от случаите комплексни. Наблюденията показват, че отлива на български ученици е пряко свързан и с качеството на образование, предлагано в съответното училище. Ако в училището се предлага образование с високо качество, българските родители не възприемат това като заплаха и не изтеглят децата си от там. Подобен пример е СОУ "Христо Смирненски" – гр. Брезово, в учебната програма на което има силно застъпени ИКТ и чуждоезиково обучение. При разрешаването на тези проблеми инвестирането във високо качество на образованието и популяризиране на това в приемните училища би превентирало изтеглянето на български ученици и пораждането на напрежение.

Друга причина е липсата на информация. Често преподаватели погрешно смятат, че ако българските родители не са информирани, че в училището на децата им се записват ромски ученици, това ще неутрализира проблемите. Когато липсва гласност обаче това довежда до спекулации и слухове, които нерядко водят до повишаване на напрежението. В същото време българските родители често подхождат стереотипизиращо към ромските деца и смятат, че увеличаването на броя на ромски деца в училището, в което учи тяхното дете, автоматично ще доведе до понижаване качеството на образование. Нерядко и образът на ромите се свежда единствено до негативния образ, формиран (особено благодарение на някои медии) в публичното пространство. Под влияние на околните (родители, близки, съседи или просто случайни хора) често и у децата от неромски произход се формират дълбоки предразсъдъци спрямо ромите - предразсъдъци, които са основани на тяхното непознаване. Често тези предразсъдъци не се формират чрез съзнателно въздействие върху децата, а като резултат от битуващите в цялото българско общество

(включително в медиите) негативно-презрителни представи за "циганите", асоцииращи последните с безкултурна и неграмотна маса от просяци, джебчии и престъпници.

Към тази група проблеми са включени и училища, в които средата се определя като не достатъчно толерантна, дори и това да не се изразява с открито напрежение и конфликти.

Формите, насочени към преодоляване на посочените по-горе проблеми трябва от една страна да са насочени към повишаване качеството на образование, а от друга да са атрактивни, да използват модерните технологии и т.н. В същото време основен акцент трябва да бъде формирането и възпитаването на толерантност както сред неромските, така и сред ромските ученици. Задължителен елемент за постигането на успех е включването на родителите на децата от различните етноси. Формите трябва да бъдат подбирани индивидуално според проблемите в отделните училища. Тук задължително трябва да бъдат включвани както извънкласни дейности, така и интеркултурни елементи в предметите от задължителна подготовка. Различните форми трябва едновременно да формират етническа толерантност, но в същото време да не създават впечатление у българските деца и родители, че се толерират ромските деца като се поставя акцент върху тяхната култура или, че някой се опитва целенасочено да променя нагласите на децата. Подходящи в този случай са използването на ситуационни методи, ролеви игри, решаване на казуси и т.н.

Примерни форми, насочени към решаване на този проблем могат да бъдат:

- Сформиране на кръжок/СИП «Фолклор на етносите» - целта на формата е формиране на етническа толерантност, търпимост и солидарност у всички деца. Изучаването на «Фолклор на етносите в България – Ромски фолклор» ще даде възможност на българските и турските деца да опознаят богатия фолклорен свят на ромите, да видят сходствата между ромския фолклор и фолклора на другите етноси, да се убедят, че в приказките, преданията и песните на ромите се говори за същите неща - правда, любов и щастие. Така те ще могат в тази ранна възраст да преодолеят своите предразсъдъци. Изучаването на ромски фолклор ще помогне на всички деца да осъзнаят значимостта на общите елементи в традициите и културата на различните етноси в България и ще укрепи у тях чувството за принадлежност към българската нация. Този ефект би могъл да бъде постигнат обаче само, ако са спазени принципите, описани подробно по-горе
- Създаване на «Музей на етносите» - в него могат да бъдат събирани и представяне елементи от фолклора, културата, бита на различните етноси. Той може да бъде комбиниран с посочената по-горе форма както и със:
- събираческа и етнографска работа (за събиране на суров фолклор, легенди за населеното място, етимология на географските имена в различните диалекти, проучване на баячки и врачки, проследяване на местната/родова история (изготвяне на родословни дървета) и др.) и е благодатна форма за включване на родители.
- Представяне на мюзикъл/спектакъл по приказка, обичаи и музика от фолклора на различните етноси,



СОУ "Св.Св.Кирил и
Методий" – с. Гърмен

- Размяна на ролите между представители на различни етноси – представяне на празници, обичаи и др.,
- Изработване на кукли, облечени в автентични носии (изложба – мъжки и женски носии),
- Създаване карта на етносите и проследяване пътя на заселването в България на различните групи, отбелязване върху картата на България местата на обитаване на различните групи (връзка с история и география)
- Организиране на «Ден на етномотата, етноприческата и т.н.»
- Определяне на един ден от седмицата, който да е посветен на даден етнос и на него да бъдат канят родители, които да представят елементи от културата на дадения етнос (например, понеделник – ден на ромите, вторник – ден на българите, сряда – ден на турците и т.н)
- Изложба на занаяти и обредни хлябове
- Създаване на дискуссионен клуб, който да организира дебати, свързани с наболелите проблеми – особено тези, свързани с етническо напрежение. Той може да дискутира проблеми като “Защо е важно ромските и българските деца да учат заедно”, “Семейство и училище”. Важно е в дискуссионния клуб да участват родители и от двата (трите) етноса.
- Създаване на клубове по ИКТ. Не е подходящо обаче тези клубове да са насочени само към доразвиване на учебната програма по информатика и информационни технологии. Почти всички ученици в попълнените анкети споделят, че биха искали да се занимават именно с компютри в свободното време. По-голяма част от децата обаче визират по-скоро компютърни игри. Затова е необходимо как в тези дейности да се интегрира подобен подход – създаване на компютърни анимации и т.н. Успешен пример в тази насока е комбинирането на работата на групите по “Фолклор на етносите – ромски фолклор” и ИКТ за създаване на компютърни комикси по приказки от ромския фолклор. (<http://www.vasilevski-ou.org/Teachers/Teachers.html>)
- Организиране на съвместни изнесени дейности за децата от различните етноси – походи, зелени училища, летни лагери. Препоръчително е и участието на родители. В такъв случай обаче трябва да се гарантира участието на родители и от двата/ трите (и т.н.) етноси.
- Организиране на открити уроци за не-ромски и ромски родители по предметите от задължителна подготовка с включени интеркултурни елементи, разкриващи културата и богатството на различните етноси.
- Организирано посещение на деца и родители в приемното училище
- Кампании за етническа толерантност – в училище и извън училище. Те ще предоставят шанс на учениците да вършат нещо интересно, а в същото време ще създадат по-добра обществена среда. Те могат да включват: Организиране на конкурс за есе, рисунка и т.н на тема “Приятелството между децата от различните етноси”; Създаване на училищен Лексикон на приятелството и др.

Проблем с владеенето на български език



ОУ "Васил Левски" – с.
Леденик, обл.
В.Търново

Проблемът с недоброто владеење на български език се отнася към някои специфични групи роми (миллета) или към маргинализираните общности, живеещи в гета. При турскоезичните роми силен фактор е говоренето само на турски език в семейството и гледането на сателитни канали. Често това се явява проблем и за децата от турската етническа общност. Същият проблем може да бъде регистриран и при ромите, говорещи ромски език като майчин и обитаващи компактни гета. Липсата на приток на българска реч е основната причина. Към това се добавя и тенденцията ромските деца да не посещават подготвителна група. Изследванията ясно показват, че от момента в който децата влязат в мултиетническа среда, този проблем постепенно започва да отслабва.

За адресирането на този проблем най-подходящи са формите, насочени към упражняване на езиковите, речеви и писмени умения. Самите родители на деца, които имат този проблем споделят, че биха желали децата им да бъдат включени във форми, които подобряват техните речеви умения. Те изказват желание обаче това да не става само в традиционните часове по български език и литература, а в по-непринудена и атрактивна за децата форма. Подобна е практиката в ОУ "Панайот Волов", с. Тодор Икономово (обл.Шумен). Ромските деца в училището са с майчин турски език и имат сериозни проблеми с езиковите умения по български език. По идея на родителите е създаден училищен театър. Подобна форма е разнообразна и атрактивна за учениците. Чрез заучаването на реплика децата упражняват езиковите си умения без това да придобива скучната форма на граматически упражнения. Добавена стойност на тази форма са многобройните възможности за публична изява и представления, което се харесва на децата и стимулира тяхната активност. Други подобни форми могат да бъдат:

- Създаване на Клуб «Млад журналист» или клуб „Художествено слово”
- Създаване на дискуссионен клуб, който да организира дебати, свързани с наболелите проблеми – особено тези, свързани с етническо напрежение. По този начин, не само ще се дискутират важни въпроси, а в рамките на дискусиите децата ще упражняват и подобряват лингвистичните си умения.
- Създаване на училищен вестник и училищно радио
- Включване на упражнение за подобряване на речевите умения в разнообразни форми, използвайки интердисциплинарен подход като:
 - Изготвяне на презентации в рамките на форми, свързани с ИКТ. Това допълнително води до подобряване на езиковите умения на децата, които могат да коригират правописа си още при писането със съответните компютърни програми
 - Упражнения в рамките на Кръжок/СИП «Фолклор на етносите – ромски фолклор». Граматическите задачи в учебните помагала и учебните тетрадки, изготвени за нуждите на програмата «Фолклор на етносите – Ромски фолклор» представляват съществена част от педагогическия комплекс. Застъпени са основно в раздела “Приказки на ромите”. Целта им е да

затвърдят знанията и уменията, придобити в часовете по български език и литература, да помогнат на учениците да упражнят правописа и правоговора си, да наблегнат на структурата на българския език. Граматическите задачи не са поставени самоцелно, а в рамките на общата идея за подобряване владението на българския език (особено от децата с майчин език, различен от българския) чрез обучението по ромски фолклор. Упражненията избягват строгата сухост на граматическите задачи и ги представят в една по-развлекателна за учениците форма. Граматическите задачи се концентрират върху упражняване структурата и граматическите категории в българския език, правописа и пунктуацията.

Липса на достатъчна мотивация от страна на учениците



ОУ "Г.С.Раковски",
с. Болярци,
обл. Пловдив

Тук няма да бъдат разглеждани всички проблеми, водещи до липсата на мотивация и отпадането на децата от училище, а само онези, които могат да бъдат разрешени със социално-педагогическа работа.

В същото време трябва да се има предвид една от основните характеристики на ромското семейство: в традиционното ромско семейство детето се възприема като зрял човек и равноправен член, следователно неговото мнение е равностойно на мнението на останалите членове на семейството. Поради това, когато детето откаже да посещава училище, родителят често приема това мнение за мнение на зрял човек и не го подлага на съмнение. Именно затова един от подходите за преодоляване на проблема с отпадащите деца би трябвало да е насочен към работа със самите деца и превръщането на училището в атрактивна за тях среда.

Причините за отпадането на децата от училище са многобройни и комплексни. Тук ще се опитаме да разгледаме част от тях, особено тези, свързани с отпадането на ромските деца, за които този проблем е най-сериозен.

1. Един от сериозните проблеми пред българската образователна система и по-конкретно пред учебното съдържание, който се отразява върху отпадането на децата от малцинствата от училище, е слабото застъпване на мултикултурни и интеркултурни елементи. Традициите и културата на малцинствените общности в България все още е слабо представена в учебното съдържание, въпреки промените в държавните образователни изисквания през последните години. По този начин училището все още остава официална и чужда институция в очите на ромите. Те не могат да видят в него нищо свое. Практиката показва, че застъпването на елементи от културата и традициите на малцинствата в учебното съдържание превръща училището в интересно за тези деца, ромските в частност, и повишава тяхната мотивация за образование, както и ангажираността на техните родители. Виждайки част от своите традиции в класната стая и в учебниците, ромското дете ще започне да чувства училището като по-малко "чуждо". Повтарян от почти всички социолози е фактът, че в ценностната система на ромите семейството заема най-важна роля, докато училището е по-назад. Затова включването на елементи от ромската култура в учебното съдържание и в учебната програма показва, че училището е наистина място за всички. Това приближава училището до семейството и в ценностната система на ромите, което се отразява върху броя на привлечените

в училище ромски деца.

В същото време липсата на мултикултурни елементи в училище често кара ромските деца да се чувстват малоценни. Това от своя страна води до скриване на идентичността. Затова са необходими форми, които да накарат децата от различните етноси да се чувстват горди от произхода си.

2. Училището не отговаря на съвременните нужди на децата. И тук това не се отнася само за ромските, но за всички деца. Образователната система все още е твърде традиционна и консервативна и не учи децата на умения, които ще им бъдат необходими в живота. За да се превърне училището в привлекателно, учениците имат нужда от нещо нестандартно, което да ги накара да бъдат значими, да учат, но и да се забавляват в същото време. Именно това посочват в анкетите си учениците, анкетирани в рамките на проект ФАР¹ – **31%** от децата посочват, че най-много не им харесва, когато учат скучни неща. Показателно е, че **13%** посочват, че извънкласните дейности не им харесват тогава, когато са както в училище и когато ги карат да учат както в училище. Това показва оценката, която учениците косвено дават на образователния процес в задължителна форма. Затова е изключително важно децата да участват, доколкото е възможно и в процеса на планиране на темите и подготовката на съответните часове, независимо дали са по предметите от ЗП или са извънкласна дейност. Това създава у тях т.нар. “чувство за собственост”, кара ги да се чувстват част от процеса и ги прави по-ангажирани. Опитът досега показва, че възлагането на отговорност е добър подход, особено при работа с деца от малцинствата, които често се чувстват малоценни.

За адресирането на този проблем трябва да се променят основно подходите на работа, съществуващи в момента в българското училище, въпрос, който разглежда следващата секция от доклада. Проблемът може да бъде адресиран обаче и с няколко разнообразни форми, основно като извънкласна дейност, но не само:

1. Форми, насочени към превръщане на училището в етнически приемаща среда. Тук се включват всички форми, насочени към въвеждане на интеркултурно образование.

- Сформиране на кръжок/СИП «Фолклор на етносите» - целта на формата е формиране на етническа толерантност, търпимост и солидарност у всички деца. Изучаването на “Фолклор на етносите в България – Ромски фолклор” ще даде възможност на българските и турските деца да опознаят богатия фолклорен свят на ромите, да видят сходствата между ромския фолклор и фолклора на другите етноси, да се убедят, че в приказките, преданията и песните на ромите се говори за същите неща - правда, любов и щастие. Така те ще могат в тази ранна възраст да преодолеят своите предразсъдьци. В същото време виждайки част от своите традиции в класната стая и в учебниците, ромското дете ще започне да чувства училището като по-малко “чуждо”. Въвеждането на “Фолклор на етносите в България – Ромски фолклор” ще даде шанс на ромското дете да почувства образованието в училище като

¹ Многогодишен ФАР проект „Подобряване на състоянието и интеграция на малцинствени групи в неравностойно положение със специален фокус към ромите”, BG2005/017-353.01.03, EUROPEAID/122905/D/SER/BG

продължение на възпитанието в къщи: чрез ромските приказки, предания, обичаи и песни.

- Създаване на «Музей на етносите» - в него могат да бъдат събирани и представяне елементи от фолклора, културата, бита на различните етноси. Той може да бъде комбиниран с посочената по-горе форма, както и със:
- събираческа и етнографска работа (за събиране на суров фолклор, легенди за населеното място, етимология на географските имена в различните диалекти, проучване на баячки и врачки, проследяване на местната/ родова история (изготвяне на родословни дървета) и др.) и е благодатна форма за включване на родители.
- Представяне на мюзикъл/спектакъл по приказка, обичаи и музика от фолклора на различните етноси, включително и размяна на ролите между представители на различни етноси – представяне на празници, обичаи и др.,
- изработване на кукли, облечени в автентични носии на различните етноси (изложба – мъжки и женски носии),
- Създаване карта на етносите и проследяване пътя на заселването в България на различните групи, отбелязване върху картата на България местата на обитаване на различните групи (връзка с история и география)
- Организиране на «Ден на етномотата, етноприческата и т.н.»
- Определяне на един ден от седмицата, който да е посветен на даден етнос
- Изложба на занаяти и обредни хлябове

2. Форми, насочени към придобиване на практически умения

Неколкократно в проведени интервюта родители посочават, че са необходими форми, които да дават на децата им знания и умения за справяне в живота, професионални умения, социални умения и др. Подобни форми могат да бъдат:

- Различни професионално ориентирани кръжоци и клубове - билкосъбиране, готварство, гърнчарство, професионални курсове (мнение на родителите), фризьорство и др.
- Клубове, насочени към развиване на различни социални умения - клубове за взаимопомощ, клуб на девойката и др.

² Общият сбор е по-голям от 100% тъй като са давани до 3 възможни отговора.

³ Колев, Д., Т. Крумова, Б. Захариев. Доклад за реализацията на проект «Интеграция на ромското население» (Evaluation report for the implementation of Roma Population Integration project). София, 2006

⁴ Колев, Д., и др. Книга за учителя: методическо ръководство за учители, преподаващи СИП «Фолклор на етносите – ромски фолклор». ВТ, 2004

⁵ Виж в приложението подробна информация за работата за причлчане на родители

⁶ Дяна Димитрова. Ромският фолклор в началното училище: призвание и признание. Велико Търново: Астарта, 2007

3. Форми, насочени към развлечения и спорт.

- Тук влизат всички видове спорт, включително и не много популярни в България форми като бейзбол, ръгби, женски футбол и др.
- Сериозен дял в желанията на ученици и учители за ИК и ИУД заемат различните еко и туристически дейности: Еко – клуб, екологични и технически ателиета, зелено училище, клуб "Зелени патрули", Клуб "Велосипед», Клуб "Туризъм", клуб по природни науки, Клубове "Опознай природата", организирането на скаутски лагери, походи и т.н.
- Танцови и музикални форми. Важно е тези форми също да включват интеркултурни елементи – песенен и танцов фолклор на различните етноси, различни държави и т.н.

4. Форми, насочени към развитие на креативните умения на децата – Клуб «Сръчни ръце», изобразително и приложно изкуство, дърворезба, икебана, керамика, кръжок по фотография. Това са форми, които целят да провокират креативност и творческо мислене у учениците. Свързани са с визуализиране на придобитите от учениците знания. Обикновено изискват и допълнителна подготовка. Могат да бъдат свързани както с рисуване, оцветяване и илюстриране, така и с изработване на по-мощабни проекти. В същото време, предметните усилия на децата винаги се възприемат от тях като висока награда и стимул за положените усилия.

5. Форми, насочени към изследователска дейност. Целта на тези форми е да подтикне учениците към изследователска и събирателска дейност.

- Това могат да бъдат форми, насочени към издирване, събиране и записване на информация, свързана с бита и културата - посещение и интервюиране на възрастни хора, събиране на информация за историята на родния край и т.н. Често този тип форми изискват и свързване на новата информация с вече придобити знания. Те могат да включват Клуб по краезнание, изследване на стари занаяти, организиране на изложба на стари занаяти, изследване на традициите, ученическа изследователска школа, фото изложба и пленер „Опознай родния край”
- Тук могат да бъдат включени и форми, насочени към журналистика, към която учениците явно проявяват интерес: Клуб “ Млад журналист”, училищен вестник, журналистически клуб, кръжок по фотография, училищно радио и т.н.

6. Форми и дейности, насочени към преодоляване на отпадането на границата между начално и прогимназиално образование и между основно и гимназиално образование. Мотивирането на ромските деца да продължат образованието си в средни училища е изключително важно за завършващите 7 и 8 клас, особено в селските училища или в училищата от малките населени места.

Формите, които могат да се реализират в тази насока са:

- дейности за професионално ориентиране

- организиране на посещение „на място” в средните училища и фирми, за да се запознаят с реализацията след завършване на училище, Ден на отворените врати, и др.
- мотивационни дейности сред учениците и техните родители, например – посещения на учители от средните училища в 8 клас (изнасяне на урок с ученици от 8 клас) и т.н.

Процентът на отпадащите ромски деца е много висок и при прехода от начална към основна степен (5 клас), особено когато става въпрос за смяна на училище! За да се адресира този проблем могат да се предвидят дейности, които да облекчат този преход: напр. извънкласни дейности, при които учители от 5 клас работят с ученици от четвърти, както и дейности, подобни на гореописаните.

7. Други нестандартни форми

Липса на подкрепа за учене в семейството

Една от сериозните причини за отпадане на децата (особено ромските деца) от училище е липсата на подкрепяща семейна среда. Това е логично там където родителите са с нисък образователен статус. От една страна те не оценяват значението на образованието, тъй като те самите нямат създадена здрава връзка с образователните институции, от друга, и да искат не могат да помагат на децата си, защото са в голяма степен неграмотни или полуграмотни. Поради това тук усилията би трябвало да са насочени към включване на родителите в съвместни форми с децата, защото в случая те могат да бъдат достигнати основно чрез децата. Родителите могат да бъдат използвани и чрез нещата, в които са добри, за да бъдат привлечени към училището. Те могат да участват в уроци, разказвайки за собствените си обичаи и традиции; могат да помогнат на децата си да изработят неща, свързани с домакинството, да участват в Клуб по готварство и т.н. В тези случаи не бива да се забравя, че ромското семейство често включва не родителите (които са в чужбина), а баба и дядо или други роднини, при които се отглеждат децата.

В тези случаи е необходимо училищната институция да разчупи традиционността си, като най-удачните форми за това са:

- Организиране на „Кампании от врата на врата” (т.е. индивидуални посещения в домовете, срещи);
- Организирано посещение на деца и родители в приемното училище, когато става въпрос за процес на десегрегация;
- Организиране на урок “Аз преподавам на мама ... [Ромски фолклор и т.н.]” – това е удачен начин майките (особено ромските родители) да бъдат направени съпричастни с това, което изучават децата им. По време на урока, родителите се поставят на мястото на ученици. Използвайки този ролеви метод, те могат да усетят колко е трудно за децата им да бъдат ученици и каква нужда от подкрепа имат.
- Организиране на открит урок с присъствието на майки/ бащи (баби, дядовци или други роднини)
- Организиране на родителска среща “на кафе в училище” или “на кафе в махалата”. Обикновено поканата в бележника на ученика, че ще се

проведе родителска среща, води до скептицизма не само на ромските, но и на българските родители. Поради това е необходима по-нетрадиционна форма на провеждане на родителската среща. Добре е да бъдат изработени специални покани, с надпис, например “Заповядайте на родителска среща и чашка кафе!”. Това създава отпускаща среда, в която родителите (особено жените) участват активно.

- Организиране на спортна среща “родители – ученици”
- Провеждане на един час в автентична ромска среда (в дома на някое дете) – това доближава семейството до училището. Изключително важно е да бъде направен такъв урок в семейството на всяка от етническите групи, представени в училище. Иначе едните ще се почувстват пренебрегнати за сметка на другите. Важно е, там където има представители на деца от различни ромски групи, това да бъде направено в семейство и от различните ромски групи
- Подготовка на драматизация с участието на родители
- Подредба на традиционна трапеза с ястия под надслова “Пригответе заедно с мама/баба” - организиране на кулинарна изложба с традиционните ястия на различните етноси
- Срещи с неформални лидери
- Сформиране и регистриране на училищно настоятелство с участие на родители от всички етноси
- Изграждане и апробиране на система за родителско участие в учебния процес
- Родителска награда за най-добър учител

Неизбежно е, когато си учител в селско училище, да се сблъскаш с проблемите на тези деца. За учителя е важно не просто да познава традициите и обичаите на различните ромски групи, но също така да ги свързва с тяхното отношение към образованието и да ги използва в своята работа с ромските ученици и техните родители. За мен беше любопитно и интересно да разбера как и от къде са попаднали ромите по нашите земи. Преподавател, ОУ “Св. св. Кирил и Методий” с. Крушето, обл. В. Търново

Липса на подкрепа от страна на педагогическия персонал в училище

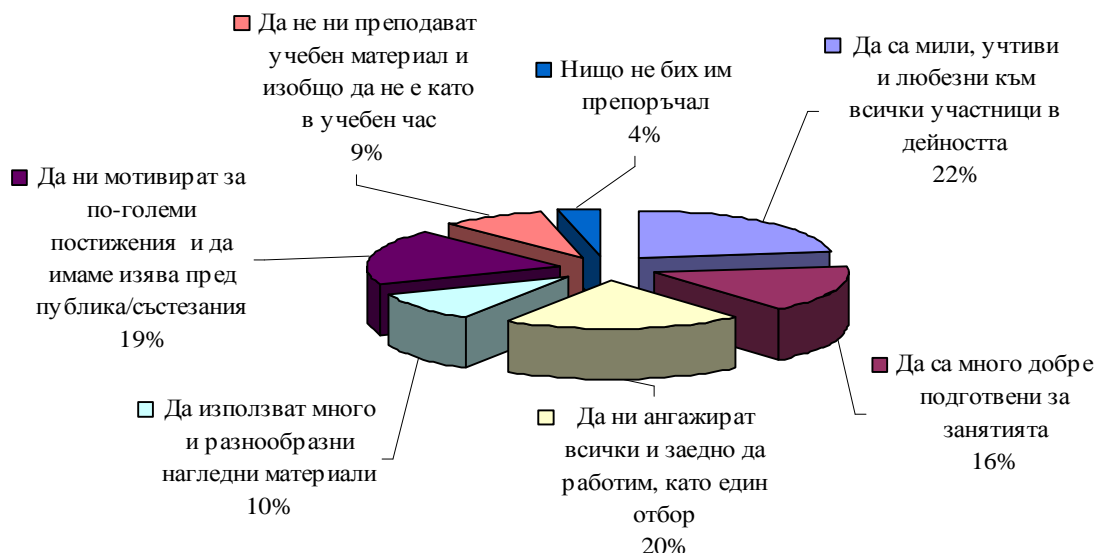
Това е проблем, който въпреки че не се среща или почти не се среща в училищата, включени в настоящия доклад също трябва да се отбележи. Ролята на учителя, а и на ръководството на училището има съществено място в процеса на интеграция и в превръщането на училището в приемаща и привлекателна среда.

Не случайно анкета сред учениците, проведена в рамките на проект ФАР „Подобряване на състоянието и интеграция на малцинствени групи в неравностойно положение със специален фокус към ромите” показва, че за децата най-важно е учителите да са “мили, учтиви и любезни”. Графиката по-долу показва данните от училищата, намиращи се в малки населени места, включени в споменатия проект по програма ФАР. И въпреки, че въпросът реферира към извънкласните дейности, той има същата валидност и за предметите от задължителна подготовка.

Проблемът обаче има два основни аспекта. От една страна той може да се дължи на липсата на адекватна подготовка на учителите за управление на процеса (оценяване на нужди, прилагане на индивидуални форми за подкрепа, използване на активни методи, съблюдаване на етнокултурните специфики), но причината за това също така може да е и ограничителни нагласи на учителите към равнището на представяне на децата, а в някои случаи (за

съжаление, не редки) и на открито дискриминативни нагласи към децата от небългарски произход.

Какво препоръчваш на ръководителите, които водят извънкласната дейност в твоето училище?



Отношението на учителите обаче не е достатъчно за промяна на качеството на образование и подпомагане на образователната интеграция. Един от ключовите фактори е обучение на учители за работа в мултикултурна среда и прилагане на елементи на интеркултурно образование. Това е ясно отчетено като потребност и в Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”: броят квалифицирани учители за работа в мултикултурна среда е един от индикаторите за интеграция на ромската общност. В резултат от това една от примерните дейности по схемата за Интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в образователната система, обявена през 2009 г. е “обучение и подготовка на учители и възпитатели за работа в мултикултурна среда”. Само по тази схема индикаторът за тази дейност е 500 обучени учители и възпитатели.

Въпросник, попълнен от преподаватели от училища, включени в това изследване степенува проблемите по следния начин:

Оценките на дефицитите на уменията показва, че у учителите има осъзнаване на проблемите по отношение на тяхната квалификация и ясно ориентирани на потребностите от квалификация.

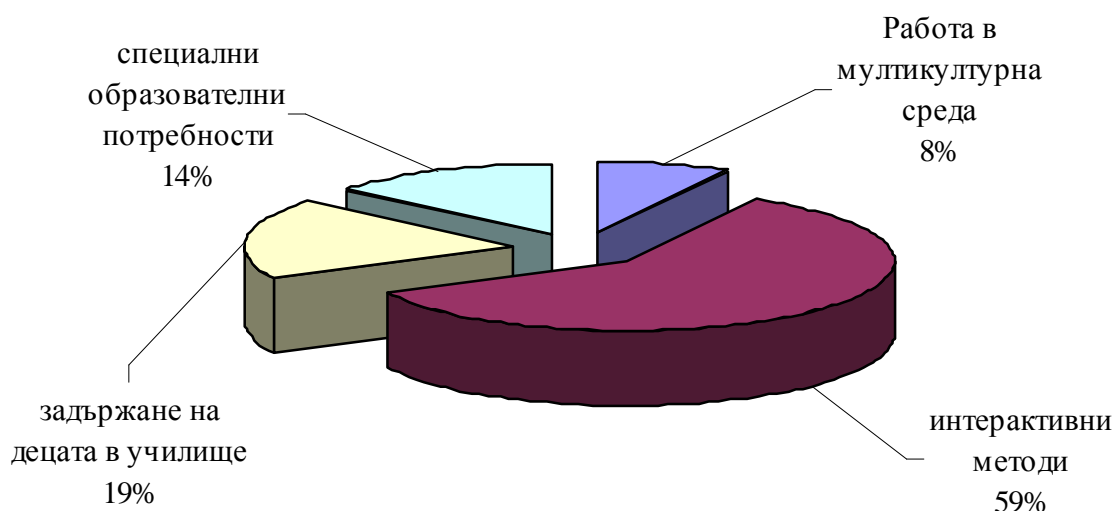
Показателна за нуждата от подготовка на преподавателите е и анкетата, проведена сред 42-ма директори на училища, включени в проект ФАР “Интеграция на ромското население”. На въпроса “Какво е необходимо за успешната интеграция на ромските деца, над 76% от отговорите посочват “квалификация на учители за прилагане на интеркултурно образование”. Графиката по-долу представя тези резултати.²

Какво, според Вас, е необходимо за успешната интеграция на децата от ромски произход във Вашето училище? (максимум три отговора)(%)



Сериозен индикатор за необходимостта от квалификация на учители е броят учители, преминали курсове за работа в мултикултурна среда, организирани от регионалните педагогически центрове. Само през **2005** година през подобни курсове са преминали **2570** учителя. Важно е да се отбележи, че в голямата си степен тези курсове се заплащат от училищния бюджет, което показва ясно осъзната нужда от страна на директорите.

Посещаемост на курсовете, организирани от НПЦ (2008)



Източник: <http://npc-bg.com/news.htm>

Формите, които могат да адресират проблемите, описани тук са следните:

- Обучение на учители: за да бъде ефективно едно обучение, то трябва да бъде и практически ориентирано. Практиката показва, че обучението е много по-ефективно, когато се провежда извън училище, дори извън общината. Така участниците по-добре се концентрират върху темите на обучението и съчетават усвояването на нови умения с откъсване от училищното всекидневие. Оптималната продължителност е от три до пет дни. Важно е в обучението да участват всички: не само най-мотивираните и изпитващите силно желание – при тях обикновено нуждата е най-малка и е най-лесно. Трябва да бъде достигнато и до резервираните, до тези които не са убедени, че е нужно да бъдат обучавани: обикновено те имат най-голяма нужда от подобно обучение. Да се прави „трейнинг“ само с най-мотивираните е като да се провежда родителска среща само с родителите на отличниците.
- Открит урок с учители. Това може да бъде както урок в дадена извънкласна дейност, така и урок по предмет от задължителна подготовка, в който са включени интеркултурни елементи
- **Power point** презентация – на учителски съвет или по друг повод. Това ще информира целия педагогически колектив и ще разбие нагласата, която често се създава при липсата на достатъчна информираност – че в училище се прави нещо тайно за «циганчетата» за сметка на българчетата. Нещо повече, често негативните нагласи от страна на колегите се дължат на непознаването на ромската общност и подобна презентация би помогнала за преодоляване на този проблем.

Ранните бракове и ранните женитби

Този проблем спада към проблемите, обусловени от семейно-битовите фактори. Трудно е само с педагогически средства да бъде постигната качествена промяна, но училището може да допринесе за това. Тук акцентът е основно работа с родители и активното включване на родители в ИК и ИУД, от които най-удачни са дискуссионни клубове и дебати с участието на родители. Дискусии, разбира се, могат да се провеждат и в часа на класа или в рамките на часове от ЗП, когато темата го позволява, например, часове по биология, някои часове по литература, часове по история, разглеждащи всекидневното и бита на населението. Могат да бъдат организирани дискусии на тема:

- “За и против родителската намеса при създаването на ново семейство”. Подобна дискусия е особено актуална сред част от групите в ромската общност, сред които все още са запазени ранните бракове по воля на родителите. Целта на дискусията не е да доведе до унищожаване на традициите, а да провокира към диалог и размисъл за новото и традиционно, за това как традицията може да бъде адаптирана към настоящето. Подобна е целта и на другата дискусия – за ролята на мъжа и жената.
- “Моето семейство”. Целта на тази дискусия е да наложи от една страна ценностите на семейството като основна социална единица, а от друга да провокира учениците към обсъждането на това какво е семейството и кои са неговите членове. Целта на авторите е да разчупят

консервативната представа за семейството като “мама, татко и аз”. Известно е, че при ромите (а и не само при ромите напоследък) семейството излиза от представата за нуклеарното семейство, като много често то се състои от по-възрастните родители на майката или бащата, братята и техните семейства и т.н. Много често днес ромските семейства са с по един родител, поради отсъствие на другия по една или друга причина. Не са редки и случаите, когато децата живеят със своите баби и дядовци, защото родителите им са в чужбина. Тези деца не бива да израстват с нагласата, че не живеят в пълноценни семейства, защото това би се отразило и на тяхното бъдещо желание за формирането на собствено семейство. Съвременните тенденции в т.нар. интегрирано образование насърчават именно един такъв подход към разглеждането на една от основните клетки на обществото, каквато е семейството.

- За формирането на успешна форма, насочена към разрешаването на този проблем може да се използва партньорство с местен дом за отглеждане на деца, лишени от родителски грижи, където деца от училището да поемат грижата за определени деца от Дома. Така те ще могат да осъзнаят колко важно е семейството и колко голяма е отговорността на един родител, за да не попадне детето му в ДОВДАРГ. Това ще помогне и за доизграждане на семейните ценности.

Почти във всеки клас на прогимназиалната степен уроците по история отделят една или няколко теми, посветени на всекидневието на населението: напр. в шести клас – бита на българите по време на османското владичество, в седми клас – бита на население в древна Гърция и Рим и т.н. Всеки един от тези часове е подходящ да бъде организиран по интерактивен начин под формата на дискусия с участието на родители като сравнение между бита, обекта на съответния урок и бита, който самите родители са имали в миналото, който имат днес и бита, който си представят за децата си. Едно по-задълбочен преглед на бита на българите по време на османската власт, през Възраждането, та дори и в началото на **20** в. би показал, че като цяло той не се е различавал от бита на някои ромски общности днес – като начин на сформирание на семейството, отношения в семейството, образователно ниво и т.н. прилики биха могли да бъдат открити и между бита на някои ромски общности днес, бита на българите през Възраждането и бита на някои слоеве в древногръцкото общество.

ПОДХОДИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ОБРАЗОВАНИЕ В УЧИЛИЩА В МАЛКИ НАСЕЛЕНИ МЕСТА

За да бъдат ефективни, дейностите за подобряване на качеството на образование трябва да прилагат комплексен модел на работа, който трябва да обединява няколко основни подхода, изведени на базата на посочените по-горе информационни източници. В същото време моделът не може да бъде универсален за всяко населено място, а трябва да отговаря на конкретните проблеми в даденото училище. В противен случай той може да доведе до противоположни резултати. Практиката от няколко проекта по Програма ФАР категорично го доказва.³ Въпреки това всеки модел трябва да комбинира няколко основни подхода. Те трябва да бъдат прилагани както в работата по предметите от задължителна подготовка (ЗП), така и в свободно-избираемата подготовка (СИП) и различните извънкласни и извънучилищни дейности (ИКД)

Създаване на етнически смесени групи

За да постигнат целта си, класовете или групите по СИП и ИКД трябва да включват представители на всички етноси. Това се отнася в особено голяма степен за дейности, насочени към формиране на етническа толерантност в училища, в които има междуетнически конфликти или напрежение. По принцип често допускана грешка от страна на училищните ръководства (гук не визираще училищата, включени в проекта) е да се смята, че инициативите, насочени към образователна интеграция са ориентирани само към ромските деца. Това води до създаването на групи само от ромски ученици, допълнителна сегрегация и изолация на ромските деца което има негативен ефект върху всички деца. Сформирането на група само от ромски ученици, например, за изучаване на ромска култура води до допълнително сегрегирание на децата. У българските деца е възможно да се създаде впечатление, че те са изолирани и това допълнително да изостри техните реакции.

Към това трябва да добавим, че в някои от училищата, в които ромските деца имат проблем с идентичността, те не желаят да се идентифицират като такива и се противопоставят (както и техните родители) на инициативи, насочени към интеркултурност. Това обаче е проблем, който не бива да бъде подминаван, защото той показва липса на самочувствие у децата и формирано чувство на малоценност в резултат от произхода им, което трябва да бъде преодоляно. Именно в такива случаи създаването на смесени групи е подход, който помага за бързото преодоляване на проблема.

Подобен проблем бе регистриран в СОУ «Христо Ботев» - гр. Кочериново. В такива случаи трябва да се наблегне на дейности, които постепенно да утвърдят у тези ученици чувство на гордост от произхода им, както и дейности, които да формират у всички ученици знания за стойността на ромската култура, за известни личности от ромската общност и т.н. Учителят, който ръководи групата по ромски фолклор в ОУ «Петър Бонев» – гр. Перушица споделя: “В началото децата бяха свити, а сега искат колкото се може повече да се извият. Сега имат по-високо самочувствие. Започват да се справят по-добре и с учебния

И децата, и учителите бяха празнично облечени. Звучеше музика. Беше много хубаво. Само че мама се разплака. Госпожата ми даде да рецитирам "Аз съм българче". Мама после каза, че се разплакала, защото госпожата не ме дели от българчетата. Ученичка от ОУ "Св. Кл. Охридски" с. Камен, обл. В. Търново



СОУ "Христо Смирненски" – гр. Кочериново

Нашите ученици учат в смесени паралелки и се притеснявахме как ще възприемат това начинание родителите с българско самосъзнание. Там ни помогнаха самите деца. Те с желание се включиха в СИП-а. Интересни им бяха приказките, легендите, историческите сведения за ромските групи. А часовете в които се четеше за

празниците преминаваха като надпревара между децата, кое знае повече ритуали за конкретния празник. Преподавател, ОУ "Св.Св. Кирил и Методий" с. Синдел, обл. Варна



Открит урок "На чаша руски чай и калдарашко кафе" в ОУ "П.Р.Славейков" – В.Търново

материал в училище. Вече питат и за догодина."

Подобен опит е създаден и в ОУ "П.Р.Славейков" – гр. Велико Търново. Въпреки че въпросното училище не спада към групата училища, разглеждани тук, практиката за работа с български ученици заслужава да бъде спомената. В рамките на открит урок учениците от 5 клас на г-жа Василка Чифчибашиева посрещнаха своите гости на чаша руски чай и калдарашко кафе. В рамките на урок по руски език, учениците представиха как различните етноси празнуват пролетните празници, за какво искат прошка и на какво се надяват. Преди да пристъпят в стаята обаче, всички гости трябваше по ромски обичай да си вземат прошка, стъпвайки върху желязна лъжица (за да са здрави като желязо през годината) и отпивайки глътка вино. Облечени в различни носии децата представиха българските празници Великден, Лазаровден, 1 март и др, показаха и разказаха как мюсюлманите си вземат прошка и празнуват Байрам, как ромите отбелязват Великден и началото на пролета; разказаха и за руския пролетния обичай Масленица. Празникът е свързан с изпращането на зимата и посрещането на пролетта. Петокласниците показаха петльови борби и традиционните палачинки, които се приготвят на празника, а децата мюсюлмани бяха донесли и баклава. В края на урока всички заедно пиха руски чай и калдарашко кафе. "Децата в групата, които са в по-голямата си част българчета, проявяват голям интерес към тези часове. На тях им е интересно да научат нещо повече за ромски, за турските и за други обичаи." – споделя г-жа Чифчибашиева след урока. Урокът се радваше на интереса и на родителите на включените деца.

Създаване на атрактивна учебна среда

Едно от средствата за превръщане на училището в атрактивно за учениците е разчупване на традиционната класна стая и превръщането ѝ в място, където децата се чувстват "у дома", място, което има дава възможност те сами да предложат идеи, творчество и фантазия. Така новата информация да се поднася по възможно най-интересен и забавен за учениците начин. Нещо повече, участието на учениците в процеса на преобразяване на класната стая и учебната среда като цяло създава чувство на "собственост" у учениците, което допълнително стимулира тяхната мотивация и ангажираност към учебния процес. Децата могат да бъдат помолени да донесат нещо свое от къщи (предмет, играчка, картинка), с което да украсят стаята и същевременно да ги предразположи да се чувстват приятно в учебната стая. Това е удачен метод и за повишаване на съпричастността на родителите към училището. В още по-голяма степен това важи за училищата в малките населени места, където връзката общност – училище по-лесно може да бъде възстановена.

Подобна атмосфера може да бъде създадена не само в стаята, в която се провеждат часове по ромски фолклор или други часове с интеркултурни елементи, където могат да се разместят чинове, да се поставят декори (изработени с подръчни средства и не изискващи нищо друго освен желание и умение при направата им), да се създаде празно пространство, в което учениците да могат да танцуват или поне да насядат в кръг. Подобна атмосфера може да бъде създадена в училищния двор, в коридорите, дори в кабинета по математика и физика. По този начин всеки ученик може да намери своето място в училище, за което да се грижи и в което да вложи час от себе си.

Един от най-ярките примери за създаване на атрактивна учебна среда и в същото време за стимулиране на ученическата активност и креативност е СОУ



СОУ "Хр. Смирненски" гр. Кочериново



ОУ "Хр.Смирненски"
С. Водолей,
обл. В.Търново

"Христо Смирненски" – гр. Кочериново, където училищната среда е превърната в пълния смисъл в "желана територия на ученика". Учебната среда е изключително раздвижена. Класните стаи са изрисувани от самите ученици по нетрадиционен начин, която създава наистина благоприятна среда. Всеки випуск получава определено място (в някоя класна стая, коридор и т.н.) където оставя нещо от себе си. По този начин се запазва връзката на учениците с училището. Във фойето на училището например, випуск **2005** са нарисували стена от тухлички, в която всеки е изписал името си. Дори радиаторите в коридорите са боядисани в зелено и бяло. Класните стаи са добър пример за интерактивност и за това как дори и кабинета по математика и химия може да бъде направен по разнообразен начин. В единия коридор е подреден етнографски кът "Бащино огнище". Един от клубовете се нарича "Опознай природата". В работата на клуба се прилага силно индивидуален подход. На таблото на клуба всяко дете е написало името си във формата на сърце, кръг или др. Отношенията учител – ученик са свободни. Явно е, че децата са стимулирани да заемат собствена позиция и в същото време запазват уважение към учителя. Това личи дори и при малките ученици. Показателни за цялата учебна среда са оценките, които училището е получило в **pomagalo.com**, а именно:

- Оценка на базата – **5.20**
- Оценка за ИКД – **5.10**
- Оценка на мотивацията за учене – **5.30**



Ограмотителния център
в ОУ «Хр.Смирненски»
С.Водолей

Подобна атмосфера е създадена и в ОУ "Христо Смирненски" – с. Водолей, общ. Велико Търново. В една от класните стаи е създаден "ограмотителен център". За целта по стените на стаята са нарисувани с богата гама от цветове буквите и цифрите на числата до **10**. Осигурен е богат нагледен материал, който да подпомага процеса на ограмотяване. Целта е да се създаде подходяща привлекателна среда, която да стимулира децата към учене. Нещо повече, за работата в час се използват модулни маси, които често се разместват. Подреждат се в кръг, а в центъра на кръга е постелена черга, която самите деца са донесли. Често и децата седят не зад чиновете, а в кръг в средата на стая. Преподавателят също е част от кръга. Дъската, стените и шкафовете също са украсени с неща, които децата са донесли. По този начин те пресъздават част от атмосферата у дома и създават място, където да се чувстват уютно.

Стимулиране на ученическата активност

Една от основните подходи за повишаване качеството на образование е и провокирането на ученическата активност. Грешка е да се смята, че този подход може да бъде прилаган единствено в извънкласните дейности. Напротив, много по-голяма нужда има от прилагането му в часовете от ЗП, защото именно това ще разчупи тяхната монотонност и ще провокира ученическия интерес. Удачен начин за стимулиране на ученическата активност е използването на проектния принцип. Под ученическа активност тук се има предвид не просто включването на учениците при реализацията на съответните часове или ИКД, което би трябвало да е императивно, а участието на учениците и при подготовката на часовете или самия избор на ИКД, в оформянето на дизайна и дейностите на съответната форма, до нейната реализация. Не е изключено и участието на ученици дори и в нейното управление. Опитът показва, че този подход е силно мотивиращ за учениците.

В началото на учебната година по мое предложение и с тяхна помощ съставихме "Училищен календар на дейностите", в които бяха отбелязани всички мероприятия, които ще се занимаваме през тази учебна година.

Преподавател,
ОУ "Св.Св.Кирил и
Методий", с.Малорад,
обл. Монтана

*Децата улисани в инте-
ресни разговори за
сватби, годежи,
Едерлез, неусетно
"прехвърляха" часа си,
а много често по-
големи ученици от
гимназията се
струпваха при тях и
разгръщаха учебни-
ците им по СИП.
Техните коментари
бяха: как може малките
да учат толкова
интересни неща, а ние
не? Тези учебници
децата не ги приемаха
като такива. В тях те
откриваха части от
своето ежедневие,
което след това
коментираха
емоционално с
родители и околни. А
те от своя страна,
припомняйки си своето
детство, неусетно
обогатяваха знанията
на децата си и своите,
разбира се.*

*Преподавател,
ОУ "Св.Св. Кирил и
Методий"
с.Синдел, обл. Варна*

Той създава у тях чувство за собственост, чувство, че те са реални участници в процеса, насочен към тях. Подобен опит вече имат в ОУ "Васил Левски" – с. Караджово (общ. Садово, обл.Пловдив). Всяка година ученици и учители заедно подготвят проекти, с които кандидатстват, за да продължат реализирането на извънкласните приложни дейности, създадени в училището. Ако проектите не бъдат одобрени работата с учениците продължава на доброволни начала от страна на преподавателите, а материалите за работа се закупуват от училищното настоятелство със средства, които събират на вече утвърден традиционен благотворителен бал, в който активно участват родителите на тези деца и самите деца.

В СОУ "Неофит Рилски" – гр. Твърдица, например, учениците от Клуб "Млад редактор" събират материали за издаването на училищен алманах, пишат свои текстове и редактират получените материали от други ученици. Те подготвят поканите и сценария и за Фестивала на таланта. При обсъждането на темата „Алманах"-ът. Що е то? Обсъждане и актуализация на името и дизайна на изданието" са постъпили предложения за промяна на името и дизайна на броя. Подобни са примерите и от Кочериново, и др.

Подходящ метод за избора на тема за съответния час или дадена извънкласна дейност е използването на мозъчна атака. Така изкрystalизират най-реалните и желани от децата форми, които в същото време са и изключително практични. Опитът и практиката показват, че възлагането на отговорност е работещо средство за приобщаване към групата дори и на деца с по-нисък успех или дисциплина. Факт е, че учениците се стараят да подражават на възрастните и тогава, когато им се възложат отговорности, те правят всичко възможно, за да ги оправдаят. Не случайно в едно от училищата децата поискаха създаване на ученическа стая, по подобие на учителската стая. Работеща е и идеята за създаване на ученическо-учителски инициативен комитет за реализирането на дадена дейност.

Един от ефективните методи в тази насока е груповата работа. Предназначението на метода на **груповата работа** е да постигне ангажиране на учениците през цялото време на обучението. Чрез нея се развиват във висока степен умения за общуване у младите хора, набляга се на сътрудничество, а не на съревнование. Често се постига взаимно подпомагане, взаимно стимулиране за създаване на по-голям брой възможности за учене. Използвайки този метод на работа вие учениците формират умения за изразяване и отстояване на правата си, но и за споделяне на отговорностите си в групата. Като краен резултат може да се изгради модел на ефективна обратна връзка и социална ангажираност, както и на участие в процеса на вземане на решения. Елемент от груповата работа е работата в **малки групи**. Работата в малки групи допринася за по-високо ниво на ангажираност на учениците в процеса и може да насърчи по-мълчаливите да се включат по-активно в общата работа – като резултат от възприемането на малката група като по-безопасно и поверително пространство.⁴

За мобилизиране на ученическата активност в голямата част от училищата са заложили и на индивидуалния подход при привличане, задържане и стимулиране на учениците. В клуба, създаден като ИКД в СОУ "Св.Св.Кирил и Методий" – с.Гърмен например, всяко дете получава стикер с името си, учениците в Кочериново имат табло на Клуба, на което всяко дете е написало името си във формата на сърце, кръг или др. Нещо повече, учениците в Гърмен получават членска карта за участието си в клуб "Опознаването ни

сближава”, мотото на който е “Заедно можем всичко”.

Преподавателите по “Ромски фолклор” и други ИКД успяват да включат всички желаещи ученици, независимо от факта, че някои от дейностите изискват ограничен брой участници. Това стимулира желанието на децата и задоволява необходимостта им от изява, от това да се чувстват значими. Подобни примери има в Перушица, Болярово и др. В драматизацията на приказката, подготвяна от групата от 2 – 3 клас в ОУ “Петър Бонев” – гр. Перушица участват само 8 деца, но за да се чувстват всички ангажирани преподавателите са включили и песен към приказката, където пеят останалите. Някои от децата са “помощник-режисьори” и “помощник – сценаристи”. Почти всички преподаватели по “Фолклор на етносите – ромски фолклор” споделят, че реалният брой на групите, които водят е двойно по-голям от списъчния състав на децата.

Използване на интердисциплинарен подход

Във всичко прочетено в учебника децата виждаха и споделяха наученото от други учебници. Правеха паралел с българските народни приказки, стихчета и най-вече празници.

*...
Учениците от паралелката по облекло към училището шиеха костюмите, за всяко дете по отделно, а майките ги украсяваха. Вички работеха с ентузиазъм.*

*Преподавател,
ОУ “Св.Св. Кирил и Методий”
с. Синдел, обл. Варна*

Използването на интердисциплинарен подход при организирането на ИКД ще постигне една от основните им цели – иновативни и разчупени форми, които да задържат децата в училище и да подпомогнат разрешаването на определени образователни проблеми. Тъй като една от най-атрактивните области, посочвани и от ученици, и от учители са съвременните компютърни технологии, подходящо би било комбинирането на ИКТ с други форми, например “Клуб на етносите”, “Фолклор на етносите – ромски фолклор”, клубове по интереси и др.

В същото време този подход представлява едно от предизвикателствата пред учителските колективи, тъй като често преподавателите са склонни да проявяват инертност в това отношение. Особено силно е застъпен този подход в СОУ «Христо Смирненски» - гр. Брезово, където акцент в работата на училището е развитие на ИКТ и комбинирането им с дейности за запазване на културното многообразие или спортни дейности за мобилизиране на ученическата активност. Пример за това е и създаденият в рамките на училищния сайт портал за ромски фолклор и култура (<http://sou-brezovo.org:8080/r-folk/>).

Нещо повече, ИКТ може да мотивира учениците по няколко начина. Използвайки ИКТ в обучението самочувствието на учениците се повишава – така те могат да правят и демонстрират неща, които преди това не са могли; могат повече да изследват и да споделят мисли и идеи, което преди това са се притеснявали да правят пред своите съученици или преподаватели; справят се по-бързо, по-добре, по-успешно с поставените им задачи. Учениците са много по-заинтересувани да решат задачата, когато виждат каква е нейната връзка с други аспекти на учебна дейност, с техния живот извън училище и практическата полза от изпълнението на зададената задача.

Добре е учениците да се научат да търсят и намират необходимата им информация, да могат да оценят достоверността на източниците и най-важното – децата трябва да бъдат *научени да мислят*. ИКТ има положително въздействие върху някои ученици, които са *отрицателно настроение* към традиционните форми на обучение. Аудио-визуалната техника разнообразява урока и го прави по-интересен.



ИКТ са крайно необходими в обучението на деца в неравностойно положение. Най-често се използват, за да позволи комуникацията на основно и фундаментално ниво. ИКТ са едно от средствата, защото комуникирането първоначално може да се осъществи без реален физически контакт. Когато ученикът може да осъществи контакт със света около него, мотивацията му да получава нови познания и да общува се увеличава.

Използването на ИТК в учебната дейност определено допринася към повишаването на стандарта на образованието. Използването на ИКТ позволява разчувване на традиционния урок и най-вече лекционната форма на представяне на уроците. Друга полза от използването на ИКТ в учебния процес, е подобряване уменията на учениците да презентират информацията, като им позволява да демонстрират тяхното разбиране в дадена област. Правейки презентация учениците се учат да селектират, да вадят най-важната информация, да обобщават. Презентациите са един добър начин за подготвяне, систематизиране и представяне на урока, като се визуализира материала. А много ученици имат потребност информацията да бъде онагледяван и/ или озвучаван, за да се възприеме по-добре.

Друг аспект на използването на ИКТ в образованието са **текстообработващите** програми. Чрез текстообработката, учениците, които иначе са слаби в писането и проявяват слаб интерес към него, повишават своето самочувствие, ангажираност и постоянство в ученето. Това може да се използва за развитие на комуникативните способности включително за творческо писане.

Използване на интерактивни техники

Акцентирането именно върху интерактивните техники не е поради тяхната криворазбрана "модерност". Това, което учениците масово споделят е, че едно от нещата, които им харесват в извънкласните дейности е тяхната разчупена форма, това че "не ги карат да учат както в училище..." Изполването на интерактивни техники ще превърне не само извънкласните дейности в поредица от интересни и атрактивни дейности, но и редовните часове; ще

Често превръщаме часовете в игра – децата са поставени в ситуация – да разкажат определена приказка от позицията на някой от героите, като трябва да направят това по интересен за останалите начин. Те бързо влизат в образ, тази игра им харесва. Получават се забавни приказни истории, разказани по забавен начин. В същото време учениците упражняват своите комуникативни умения.

Преподавател,
ОУ “Св.Св.Кирил и
Методий”
с. Крушето,
обл.В.Търново



СОУ “Г.С.Раковски”,
гр. Котел

провокира учениците да бъдат активни, да изградят и развият своите граждански качества, да се научат да бъдат толерантни и да уважават Другия.

Интерактивните техники са тези, които биха позволили на учителя да използва максимално добре знанията на своите ученици, а от друга страна биха позволили на учениците да бъдат максимално активни и да покажат своите знания.

По своята същност **интерактивните методи** представляват взаимодействие, което се получава в хода на практическата работа между учител и ученици. Целта им е преди всичко да подобрят процеса на учене или да се постигне промяна в отношението у самите деца към учебно-възпитателния процес. Те гарантират активното участие на всички ученици в процеса на работа, предполагат и непринудена проява на личностната позиция на всяко едно дете. При работата в мултикултурна среда тяхната роля е изключително голяма, защото чрез тях се осигурява такава форма на учебната дейност, при която са застъпени - от една страна познавателната дейност на учениците, а от друга - комуникативността. При такава организация на учебния процес, активността на учениците е изразена във възможната максимална степен. Те успяват да използват своя опит и този на съучениците си. В сравнение с традиционната форма на обучение, тук ролята на учителя е свързана преди всичко с осигуряване на подходящи условия за развитие на творческите способности на учениците. Чрез интерактивните методи се дава възможност на обучаемите да покажат своите умения и способности. При такова обучение, децата се възпитават на търпение, партньорство, развива се чувство на отговорност, самостоятелност и др. Интерактивните методи гарантират изключително формиране на комуникативността и висока степен на образователния процес. Освен всичко казано до тук, чрез интерактивните методи се гарантира промяна на утвърдени стереотипи в мисленето и отношението на учениците един към друг.

Основните използвани интерактивни техники в училищата са:

- **Провеждане на групова работа** – подходящ не само при ИКД, но и в часовете по ЗП, особено при работа по проекти. Приложим е при дейности, поставящи акцент върху културното многообразие, събирателската и етнографска дейност и др. Прилага се в почти всички училища, включени в изследването.
- **Ролева игра:** Използването на “ролеватата игра” като метод дава възможност на ученика да влезе в роля на герой от приказка. Така учениците отговарят не от свое име, а от името на определен герой. Те трябва да почувстват и действат от негова позиция. По този начин децата осмислят в дълбочина поведението на героя и причините довели до това поведение. Всяко дете има възможност да участва по време на дейността. Особено активно е използването на този метод при дейностите, които залагат на пресъздаване или проява на сцена, например училищни театри в ОУ “Паисий Хилендарски”, с. Тодор Икономово (обл. Шумен), СОУ “Неофит Рилски”, гр. Твърдица и др. Този метод е подходящ и в ситуации, при които учениците се срамуват от своята идентичност и са необходими мерки за преодоляването на тези притеснения.
- **Мозъчна атака (брейнсторминг)** – както беше посочено по-горе, този метод е активно използван в училищата, за които ученическата

Преподавател в СОУ "Д-р Петър Берон" – гр. Болярово споделя: "На децата им харесват тези занимания – те обичат да се движат, да им е интересно, а тези часове са по-раздвижени от останалите – дори и тези, които не участват дават идеи – така и пътуващите ученици се мотивират. Казват "Не ща Христо да ми взема думите"

Медийното отразяване е един от най-стимулиращите фактори за участието на учениците



СОУ "Неофит Рилски" гр. Долна баня, обл. София

активност е приоритет

- **Дискусия:** включването на този метод е подходящ в работата на клубове, насочени към решаване на социални проблеми, формиране на социални умения и т.н. Едно от най-успешните му приложения е в работата на СОУ "Паисий Хилендарски" – гр. Върбица, където в рамките на многогодишен ФАР проект „Подобряване на състоянието и интеграция на малцинствени групи в неравностойно положение със специален фокус към ромите” бяха създадени два дискуссионни клуба – на тийнейджърите и възрастните. Този метод беше използван и в ОУ "Христо Смирненски", с. Водолей в рамките на проект "Въвеждане на интеркултурно образование и осигуряване на равен достъп до качествено образование в Община Велико Търново", реализиран от Център Амалипе и Община Велико Търново по Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси", където бяха проведени поредица от дискусии за важността от завършване на средно образование и намаляване на ранните бракове.

Използването на интерактивни методи неминуемо води до раздвижване на средата и повишаване на интереса на учениците.

Включване на различните възможни партньори

Включване на различните възможни партньори при организиране на дейността: читалище, община, медии и т.н. Това допринася не само до разширяване на съответната форма, но и до нейното обогатяване. А и не е нужно училището да върши всички. В някои общински центрове все още съществуват общинските детски комплекси, които са център на извънучилищна дейност, така че в този случай не е необходимо училището да дублира вече съществуващи дейности, но то може да ги подпомага и дообогатява, като формира едно работещо партньорство. Често доброто партньорство може да реши дори и проблема с финансовото обезпечаване на извънкласните дейности. Добра практика в тази насока е създадена в Петрич, където СОУ "Н.Вапацаров" в партньорство с местния исторически музей организира клуб по археология с ръководители от самия музей. Изключително е важно участието на медиите като партньори. От една страна то популяризира самата дейност и допълнително води до повишаване имиджа на училището. От друга страна практиката показва, че медийното отразяване е един от най-стимулиращите фактори за участието на учениците. Добра практика в тази насока има СОУ "Максим Райкович", гр. Дряново. В резултат от доброто партньорство между единия от двата местни вестника Дряново Нюз и училището всяка изява на СИП "Ромски фолклор" намира място на страниците му, а броят от **11 юни 2008** отдели две страници на инициативите на СОУ "Максим Райкович" по интегрирането и приобщаването на децата от различните етноси след закриването на "ромското" училище "Св.Св.Кирил и Методий".

Включване на родители

Като първа задача, която си поставихме беше да се срещнем с родителите на нашите деца от този етнос [ромския], да ги запознаем с целта на свободноизбира-емата подготовка, да ги убедим, че това няма да е загубено време, да видят учебника и се уверят, че това ще обогати знанията на децата и ще им бъде от голяма полза за запазване на своята идентичност. Това ни помогна да ги привлечем като съмишленици, да погледнат с друго око на училището и се убедят, че времето, прекарано тук не е загубено за децата им и образованието е необходи-мост за живеещите в 21-ви век. Добра практика е часовете да се провеждат в присъствие на родители, които така се запознават отблизо с учебния процес и стават по-отговорни към образованието на децата си.

Преподавател
ОУ "Васил Левски",
с. Кошарна, обл. Русе



Интересен и успешен се оказва опитът да проведем открит урок, на който да присъстват майките на децата. За майките си те изработиха картички-

Голяма част от разглежданите тук форми (ИКД, ИУД или СИП, както и елементи, включени в предметите от ЗП) са насочени към проблеми, за решаването, на които е наложително участието на родители на деца от всички етноси, представени в даденото училище. Това важи в още по-голяма степен за дейностите, насочени към образователна интеграция и формиране на толерантна учебна среда. Не е тайна, че именно родителите (и от двете страни) са тези, които формират предразсъдъци у децата и затова те също трябва да бъдат включени в такива форми. Нещо повече, част от проблемите – ранните бракове и ранните женитби, липсата на подкрепа за образование и др. – зависят именно от родителите. Тук трябва да се има предвид, че говорейки за ромското семейство (а и не само за него), ролята на родители много често се изпълнява от бабата и дядото на детето.

Включването на родители е целенасочено търсено в работата на Център Амалипе. Голяма част от училищата, с които Център Амалипе работи вече имат изградена практика за активното включване на родители (и особено на ромски родители) в живота на училището. Добра практика в привличането на родители са изградили ОУ "Христо Смирненски", с. Водолей⁵, СОУ "Христо Смирненски" – гр. Брезово, където ромски родители участват в училищното настоятелство и при обсъждането на всяка една от планираните дейности по ИКД. Активно са включени и родителите в училищата в Долна баня и Върбица. В последното освен ученическия дискуссионен клуб "Тийнейджър", беше създаден и родителски дискуссионен клуб "Феникс". Съвместната дейност на двата клуба е ориентирана в няколко насоки: **1)** Съвместна дейност при подготовката, закупуването на материали и реализацията на „Пролетният бал“; **2)** Организиране на двудневен ученически семинар на мултимедийни презентации „Аз проектирам своето бъдеще“ или „20 години по-късно“; **3)** посещение в семействата на различните етноси „На гости у...“ /семеен обмен/; **4)** работата на дейности по клубове, рубрики и интереси (по 2-4 часа седмично); както и подготовката и организирането на празника „Гергьовден“. Преподавателят от СОУ „Д-р Петър Берон“ – гр. Болярово, г-жа Бинка Величкова, например, използва заниманията в ИКД, за да събира и родители, които ѝ помагат в дейността, основно за изработването на ромски носии. Преподавателят използва това, че събира родители и си говори с тях за семейството, за брака и т.н.

В началния курс в СОУ „Г.С.Раковски“ – гр. Котел, например учениците, заедно с родителите изучават топонимията в местността, издирват имена на местности и легенди на български и ромски. Изрично настояване на ромските родители е било и групите в рамките на ИКД да бъдат смесени. В началото обаче ромските родители са били притеснени – смятали, че изучаването на традициите на ромския етнос по някакъв начин ще дискриминира децата им. Затова са настоявали да има и българчета. Но постепенно работата в ИКД ги е накарала да се отпуснат. В момента са много ентузиазирани и продължават да събират заедно легенди с децата си, независимо, че проектът вече е приключил.

Ето какво споделя и Дияна Димитрова, преподавател по ромски фолклор в ОУ "Христо Смирненски" – с. Водолей.

“Усетих, че трябва нов подход, който да промени нагласите на хората. Започнах усилена работа с родителите. Тя се състоеше в безброй контакти в училище и извън него, в махалата, в техните къщи, като мисията ми беше да ги опозная добре. На всяка среща с хората, намирах начин да ги попитам за

покани, при което много се вълнуваха, поканиха ги на кафе и сладки. Така урокът беше едно приятно изживяване за майките, а децата се постараха да покажат най-доброто от себе си. Подобен род общуване провокира и допринася за активността на малцинствената родителска общност.

Преподавател
ОУ "Св.Св.Кирил и
Методий"
С. Крушето, обл.
В.Търново

При провеждането на тържеството за откриването на клуб "Опознаването ни сближава" в СОУ "Св. Св. Кирил и Методий" – с. Гърмен един от родителите роми е бил силно развълнуван и споделил: "Ако знаеш едно време какво беше... А сега е друго." Родителите са доволни, че децата са ангажирани в клуба. Ромските родители започват да преодоляват притеснението си и да придобиват повече само-чувствие от произхода си.

мнението им по отношение на обучението по ромски фолклор. Някои бяха твърде резки и не отговаряха на въпроса ми, други пък изказваха съмнение за характера и целта на това обучение, други пък не намираха никакъв смисъл, като ми казваха: „Ние си знаем, че сме си цигани не ни е нужно децата да учат тези песни в училище, някои от песните ние си ги свирим на сватби.“ Въпреки това аз продължавах упорито с моето желание да ги опозная. Често ги канех да присъстват в часовете по ромски фолклор, за да видят с очите си какво точно учат децата. Разбира се, това ми костваше много голяма предварителна подготовка. Тя се състоеше в намирането на допълнителни сведения и факти, свързани с живота на ромите. Сама си задавах възможни въпроси, за да знам бих ли могла да отговоря първо на себе си, и с това да бъда много по-убедителна пред родителите. Сещам се, че самите роми бяха много изненадани, че имам такава богата информация за техния произход, обичаи и традиции. Чудеха ми се и се питаха, защо ми е необходимо това?. В часовете по ромски фолклор реших да предложа на учениците да сравняваме фолклорната музика и текстовете на песните, с тези от българския фолклор. Да търсим общото-онова, по което си приличаме и чрез което се сближаваме. Да им покажа, че с ромския фолклор се обогатява националната ни култура и така ставаме по-близки и познати хора, живеещи в една прекрасна родина. Тогава изобщо не ми беше познато понятието интеркултурно образование. Като се върна назад си мисля, че моят преподавателски усет ме е водил по най-правилната посока. Ромските деца обичат много изявиите. Използвах всеки повод, за да ги включва в различни инициативи. За всеки празник изработвах специални покани за техните родители. Никого не жалех време и сили, за организацията на който и да е празник. Веднъж реших да организирам по-нетрадиционна родителска среща, която нарекох „На кафе“. Отново изработих специални покани, с точно този надпис **“Заповядайте на родителска среща и чашка кафе!”**. Куших пакетче кафе, което приготвихме в училище и седнахме на „лафче“. Толкова много неща си казахме на тази среща. Обсъдихме успехите и трудностите на учениците. Замислихме как да организираме съвместно тържество, с родителите които искат да се включат доброволно. След приключването на срещата родителите се чувстваха удовлетворени и впечатлени. Получи се много добре.”⁶

Публичност и изява

Отразяването на дейността на е необходимо, защото по този начин ще се постигне и постепенна промяна на цялостните нагласи в обществото, което неминуемо се отразява и на учебния процес. От друга страна липсата на публичност за дейностите в училище често води до спекулации и не подпомага учебния процес.

Една значителна част от училищата оценяват значението на привличането на медиите като партньор и успяват не само да го постигнат, но и да го използват за популяризиране на дейността си и за промяна на обществените нагласи. Най-активни в това отношение бяха СОУ «Св. Св. Кирил и Методий» - с. Гърмен, СОУ «Св. Паисий Хилендарски» - гр. Върбица, училищата в Голямо Ново, Зимница, Водолей, Средище и др. Училищното ръководство и учителският колектив в Гърмен успяха да осигурят широко медийно отразяване на дейностите по създаването и откриването на Клуба “Опознаването ни сближава”.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

- **Промотиране на интеркултурното образование като рамка за ромската образователна интеграция.** Министерство на образованието трябва да включи интеркултурното образование като едно от основните средства за модернизирание на българското образование и като рамка за усилията за ромска образователна интеграция. Интеркултурното образование като педагогически инструмент ще допълни съществуващите до сега социални и административни мерки за интеграция на ромските деца и ще създаде цялостен завършен инструментариум. Също така ще даде възможност да бъдат разработени множество специфични образователни подходи, отчитащи разнообразието от условия, в които учат ромските деца. В същото време не бива да се забравя, че интеркултурното образование е насочено към всички деца, което ще избегне по-нататъшната сегрегация на усилията за ромска интеграция. Промотирането на интеркултурното образование трябва да бъде регламентирано нормативно както в специфични, таргетиращи документи като Стратегията за образователна интеграция, така и в основните документи като Закона за училищното образование

- **Регламентиране подкрепата за извънкласните и извънучилищните дейности чрез съответната нормативна база.** Новият Закон за училищното образование трябва по категоричен начин да дефинира ИУ и ИКД и да регламентира тяхното финансиране. По този начин ще се постигне финансова устойчивост и ще се избегне кризата, която настъпи в кръжочната дейност след промените в образователната система от началото на 90-те години. Финансирането на ИКД може да става или чрез специална национална програма, или чрез допълнителен компонент в единния разходен стандарт. И двата подхода имат своето предимство и са доказали устойчивостта си. Трябва да се гарантира обаче, че финансирането на ИК и ИУД няма да бъде оставено само в рамките на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”, тъй като достъп до нея имат само определен кръг училища. Въпреки това, трябва да се гарантира че в рамките на операция 4.2. по Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”, която е насочена към ИК и ИУД е заложен и специален приоритет ИКД с интеркултурна насоченост.

- **Включване на прилагането на ИК и ИУД, и в частност на ИКД, насочени към образователна интеграция в курсовете, предлагани от педагогическите университети в България.** Досега прилагането на ИКД беше малко или много пренебрегвано в програмата на педагогическите университети. Необходимо е да бъдат разработени специални курсове в тази насока, и по-конкретно как ИКД могат да бъдат използвани за повишаване качеството на образование и преодоляване на отпадането от училище. Нещо повече, концепцията за интеркултурното образование трябва да бъде като цяло засилена и разширена в програмата на педагогическите университети и факултети

- **Прилагане на методологията, представена в настоящия доклад сред по-голям брой училища.** В рамките на настоящия доклад е предложена подробна методология за създаване на благоприятна мултикултурна среда, за преодоляване на отпадането от училище и повишаване на качеството на образование в малките населени места. Тази методология се базира на широк комплекс от фактори: мобилизиране на ученическата активност, включване на

интерактивни техники, включване на родители в дейностите, привличане на медиите и широката общественост като партньори. Необходимо е тя да бъде популяризирана и разпространена сред възможно най-широк кръг училища.

- **Включване на специално направление, свързано с образователната интеграция в дневния ред на ежегодната учителска конференция “Училището – желана територия на ученика”.** Практиките от училищата, включени в настоящия доклад доказват, че могат да превърнат в буквалния смисъл училището в желана територия на ученика. Включването на подобно направление в рамките на ежегодната учителска конференция би популяризирано резултатите и стимулирало допълнителни дейности в тази насока сред повече училища.